

UDK: 81'27:316.647.5

Til va madaniyat: Milliy stereotiplarning lingvistik aks ettirilishi

Language and Culture: The Linguistic Reflection of National Stereotypes

Язык и культура: лингвистическое отражение национальных стереотипов

Suvonkulova Zebo

Amaliy ingliz tili va adabiyoti kafedrası

Chet tillar filologiyasi fakulteti

Annotatsiya: Ushbu maqola milliy stereotiplarning tilda qanday aks etishini, ularning kelib chiqish sabablari va jamiyatga ta'sirini tahlil qiladi. Jumladan, paremiyalar, frazeologizmlar va kundalik nutqda stereotiplarning ifodalanishi ko'rib chiqiladi. Maqola, stereotiplarning til orqali tarqalishi va mustahkamlanishini yoritib, ularga nisbatan tanqidiy yondashuv zarurligini ta'kidlaydi.

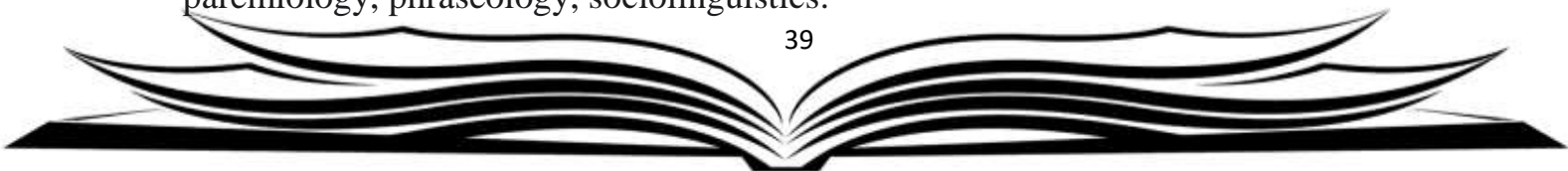
Kalit so'zlar: Milliy stereotiplar, til, madaniyat, lingvistik aks ettirish, paremiologiya, frazeologiya, sotsiolingvistika.

Аннотация: Данная статья посвящена анализу того, как национальные стереотипы отражаются в языке, причинам их возникновения и влиянию на общество. В частности, рассматриваются паремии, фразеологизмы и проявление стереотипов в повседневной речи. Отмечается, что язык способствует распространению и укоренению стереотипов, в связи с чем подчеркивается необходимость критического подхода к ним.

Ключевые слова: Национальные стереотипы, язык, культура, лингвистическое отражение, паремиология, фразеология, социолингвистика.

Abstract: This article analyzes how national stereotypes are reflected in language, their origins, and their impact on society. It explores the expression of stereotypes through proverbs, idioms, and everyday speech. The study highlights how language serves as a medium for the dissemination and reinforcement of stereotypes and emphasizes the importance of a critical approach toward them.

Keywords: National stereotypes, language, culture, linguistic reflection, paremiology, phraseology, sociolinguistics.

Kirish:

Globalizatsiya jarayonlari jadallashgan hozirgi davrda til va madaniyat o'zaro chambarchas bog'liq bo'lgan, jamiyat taraqqiyotiga bevosita ta'sir ko'rsatuvchi asosiy omillardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Har qanday xalqning milliy o'ziga xosligini, dunyoqarashi va ijtimoiy qadriyatlarini ifoda etuvchi eng muhim vosita — bu tildir. Til orqali nafaqat axborot uzatiladi, balki tarixiy meros, urf-odatlar, mentalitet, dunyoqarash va madaniy xotira avloddan-avlodga yetkaziladi.

Shu nuqtai nazardan, til va madaniyatning o'zaro aloqasi, ular orasidagi uzviylikni chuqur o'rganish hozirgi kunda dolzarb masalalardan biri sanaladi. Ayniqsa, ko'p millatli, ko'p tilli jamiyatlarda yoki madaniy almashinuv kuchaygan hududlarda til va madaniyatlararo muloqot muammolari, identitetning saqlanishi, madaniy diversifikatsiya va lingvomadaniy kompetensiya masalalari yanada ahamiyat kasb etmoqda. Til nafaqat aloqa vositasi, balki ma'lum bir madaniyatning ko'zgusi hamdir. U xalqning dunyoqarashi, qadriyatlari, urf-odatlari va hatto stereotiplarini o'zida mujassam etadi. **Milliy stereotiplar** — bu ma'lum bir millat yoki etnik guruhga nisbatan shakllangan, soddalashtirilgan va umumlashtirilgan tasavvurlar bo'lib, ular ko'pincha til orqali avloddan avlodga o'tadi. Ushbu stereotiplar ijobiy ham, salbiy ham bo'lishi mumkin va ular insonlarning boshqa millatlarga bo'lgan munosabatini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Mazkur maqolada milliy stereotiplarning lingvistik aks ettirilishi, ularning tilning turli darajalarida namoyon bo'lishi va bu hodisaning ijtimoiy-madaniy ahamiyati atroflicha o'rganiladi.

Asosiy qism:

Milliy stereotiplarning tilda aks etishi bir qancha lingvistik hodisalar orqali namoyon bo'ladi. Bularga **paremiyalar** (maqollar, matallar, aforizmlar), **frazeologizmlar**, **laqablar**, **etnonimlar** va hatto kundalik nutqda ishlatiladigan ayrim so'z birikmalari kiradi.

• **Paremiyalar va frazeologizmlar:** Maqollar va matallar xalq donoligining mahsuli bo'lib, ular ko'pincha ma'lum bir millatga xos xususiyatlarni umumlashtirgan holda aks ettiradi. Masalan, "rus tilida "aqli nemis", "aniq shveysariyalik", "mehnatkash yapon" kabi iboralar ma'lum xalqlarga nisbatan shakllangan ijobiy stereotiplarni ifodalaydi. Shuningdek, ba'zi iboralar salbiy stereotiplarni ham o'zida mujassam etishi mumkin. Frazeologizmlar ham milliy xususiyatlarni o'zida aks ettiradi. "Fransuzcha ketish" (inglizcha "French leave" – ruxsatsiz ketish) kabi iboralar

ma'lum bir millatning xatti-harakatlariga nisbatan shakllangan umumiy tasavvurlarni ifodalaydi.

• **Laqablar va etnonimlar:** Ba'zi laqablar yoki etnonimlar ham milliy stereotiplar asosida paydo bo'lgan. Masalan, ba'zi tillarda "qora tanlilar" yoki "sariq tanlilar" kabi atamalar irqiy stereotiplarning ifodasi bo'lishi mumkin. Tarixan shakllangan etnonimlar ham ko'pincha ma'lum bir guruhga nisbatan umumlashtirilgan tasavvurlarni o'zida aks ettiradi.

• **Nutqiy amaliyot:** Kundalik nutqda ham milliy stereotiplar turli shakllarda namoyon bo'ladi. Masalan, biror millatga mansub shaxsning xatti-harakati haqida gapirganda, "u falon millatga xos xususiyat" deya umumlashtirish, stereotipik fikrlashning yaqqol namunasi hisoblanadi. Reklama, ommaviy axborot vositalari va hatto hazil-mutoyiba ham milliy stereotiplarni mustahkamlashga xizmat qilishi mumkin.

Stereotiplar ikki asosiy sababga ko'ra paydo bo'ladi: birinchidan, **tarixiy va ijtimoiy omillar** (migratsiya, urushlar, iqtisodiy aloqalar va boshqalar), ikkinchidan, **psixologik omillar** (o'zgalarni soddalashtirish, tasniflash va idrok etishga bo'lgan ehtiyoj). Til bu stereotiplarni nafaqat aks ettiradi, balki ularning tarqalishi va jamiyatda mustahkamlanishiga ham yordam beradi.

Muhokama:

Milliy stereotiplarning til orqali aks etishi bir qator muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Birinchidan, ular **diskriminatsiya** va **ksenofobiyaga** olib kelishi mumkin. Salbiy stereotiplar ma'lum bir millat vakillariga nisbatan noto'g'ri tasavvurlar shakllantirib, ularga bo'lgan munosabatni salbiy tomonga o'zgartirishi mumkin. Ikkinchidan, stereotiplar **madaniyatlararo aloqalarga to'siq bo'ladi**. Ular odamlarning bir-birini tushunishiga xalaqit berib, noto'g'ri hukmlar chiqarishga sabab bo'ladi. Uchinchidan, stereotiplar **identifikatsiya muammolarini** keltirib chiqarishi mumkin. Stereotipik tasavvurlar ta'sirida ba'zi shaxslar o'z milliy o'ziga xosligini inkor etishga yoki o'ziga nisbatan noto'g'ri tasavvurlarni qabul qilishga majbur bo'lishi mumkin.

Biroq, har qanday stereotip ham salbiy bo'lavermaydi. Ba'zi stereotiplar ma'lum bir millatning ijobiy xususiyatlarini aks ettirishi va ularning milliy g'ururini oshirishga xizmat qilishi mumkin. Masalan, o'zbek xalqining mehmondo'stligi, tojik xalqining ijodkorligi kabi ijobiy stereotiplar xalqlar o'rtasidagi iliq munosabatlarni mustahkamlashga yordam beradi. Muhimi, stereotiplarga nisbatan tanqidiy yondashuvni shakllantirish va ularning haqiqatga qanchalik mos kelishini tushunishdir.

Ta'lim va ma'rifat orqali stereotiplarning noto'g'ri jihatlarini yoritish va ularning zararli ta'sirini kamaytirish mumkin.

Xulosa va takliflar:

Milliy stereotiplarning til orqali aks etishi murakkab ijtimoiy-madaniy hodisa bo'lib, u til va jamiyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni yaqqol ko'rsatadi. Til nafaqat stereotiplarni aks ettiradi, balki ularning shakllanishi va tarqalishida ham faol ishtirok etadi. Shu sababli, tilshunoslar, sotsiologlar va madaniyatshunoslar ushbu masalani chuqur o'rganishlari zarur.

Takliflar:

1. **Ta'lim tizimida tushuntirish ishlarini kuchaytirish:** Maktab va oliy ta'lim muassasalarida milliy stereotiplarning kelib chiqishi, tilda aks etishi va ularning salbiy oqibatlarini haqida tushuntirish ishlarini olib borish.

2. **Ommaviy axborot vositalarining mas'uliyatini oshirish:** OAVda stereotiplarning tarqalishiga yo'l qo'ymaslik, millatlararo totuvlikni targ'ib qiluvchi materiallarni ko'proq berish.

3. **Madaniyatlararo muloqotni rivojlantirish:** Turli millat vakillari o'rtasidagi madaniyatlararo muloqotni rag'batlantirish, bu orqali stereotiplarning haqiqiy tasavvurlar bilan almashtirilishiga yordam berish.

4. **Ilmiy tadqiqotlarni faollashtirish:** Milliy stereotiplarning lingvistik va ijtimoiy jihatlarini o'rganish bo'yicha ilmiy tadqiqotlarni qo'llab-quvvatlash.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Gudkov, D. B. (2003). Teoriya i istoriya mezhkulturnoy kommunikatsii. Moskva: Lodomir.
2. Karimova, Z. (2018). Til va madaniyat: Milliy mentalitetning lingvistik tahlili. Toshkent: Fan.
3. Ter-Minasova, S. G. (2008). Yazik i mezhkulturnaya kommunikatsiya. Moskva: Slovo.
4. Wierzbicka, A. (1997). Understanding Cultures Through Their Key Words: English, Russian, Polish, German, and Japanese. Oxford University Press.¹

